

La persecució

Toquen *llamada* i cal muntar a cavall. I això que tot just havíem pogut trencar el son, després de tota una nit de trescar per camins impossibles, sense a penes veure on posàvem els peus. Tot el dia abans també havíem caminat, i l'altra nit tampoc havíem dormit quasi gens, ni l'altra, ni l'altra. Tal era la vida que portàvem des que la tercera carlinada anava de cap per avall. Quan podíem trobar tres o quatre hores de repòs, ja fos al mig d'un bosc, en alguna solitària masia o en algun mal poblet, ja ens donàvem per satisfets.

Mes succeïa sovint que, deixant una columna rebentada, topàvem amb una altra de refresc, i d'allà on crèiem haver-hi trobat un alberg, en sortíem amb un pet d'escopetades. De vegades plantàvem cara i atrotinàvem un moment l'enemic, però després ens tocava fugir més de pressa, perquè el soroll del foc atreïa alguna altra força, que ens sortia sovint per rereguarda. Tot això no impedia pas que, entre gemec i maledicció, se sentís més d'una rialla. D'on hi ha joventut i salut, costa molt desterrar-ne el bon humor. Doncs, com dic, sortíem de Borredà, vers nou hores del matí, perquè una columna ens venia a la saga. Anàvem al comandament del coronel M., del qual jo era oficial d'ordres, i formàvem dos batallons o restes d'ells, un dels quals

era manat pel tinent coronel A., a qui, per efecte d'una vella ferida al genoll, havien d'ajudar-lo a muntar. Algunes hores més tard, arribàvem a Gombreny, on poguérem refer-nos poc o molt; mes la confiança picà que ja la columna tornava a estar sobre els nostres passos. Passàrem a Campdevànol, fingint una contramarxa. Ella no es deixà enganyar, i seguïrem fins a Ripoll, on entràrem al capvespre. A les vuit, ja tornàvem a estar en dansa.

—Aquests brètols volen dormir bé —deia al coronel el seu segon, mentre deixàvem la graciosa vila de les dues aiguës, fingint la direcció d'Alpens per a prendre després la de Sant Quirze—, però nosaltres també jaurem i farem matinada.

—Qui sap! —féu el primer, que era home eixut de paraula.

—Em sembla que sí —repetí l'altre—. A menys que aquests homes fossin de ferro!

La marxa era silenciosa i trista. Els de cavall anàvem pesant figures sobre la pera de la sella, i fins els de peu semblaven caminar adormits.

Vers onze hores, deixàvem el primer batalló, amb el seu cap, allotjant-se a Montesquiú, i, poc més tard, nosaltres arribàvem a Sant Quirze, que està uns tres quilòmetres Ter avall. Per la major part de la gent tot era arribar i jaure, però a mi em tocava la part més penosa de les meves obligacions: col·locació, o almenys revisió de les guàrdies, repartició del *santo y seña*, etcètera. Finida aquesta feina, mig topant per les cantonades de pur capolat i rendit, arribava a l'allotjament del meu cap, el qual em feia la gràcia d'admetre'm en la seva pròpia cambra perquè pogués dormir sobre un sofà. Ell estava acotxat, mig vestit, i en entrar em féu les preguntes de reglament:

—Ja estan muntades totes les guàrdies?, la del pont?, la del camí de Besora? No s'adormiran pas?

Vaig contestar satisfactòriament a aquestes preguntes, però ell afegí:

—Estic intranquil pels de Montesquiu. Qui sap si el tinent coronel haurà despatxat els confidents?

Efectivament, estant la columna a Ripoll era a Montesquiu on calia la major vigilància, i jo vaig manifestar que em semblava que podíem estar tranquils per aquell cantó, car era de suposar que el tinent coronel no dormiria pas a la palla.

La veritat és que a mi, més que aquestes coses, em preocupava el tirar els ossos sobre el sofà, perquè m'adormia dret. Vaig fer intenció d'afluixar-me de roba, però el meu quefe, incorporant-se, insistí:

—Amic meu, cal que s'arribi a Montesquiu, per a veure com va tot això; jo estic neguitós, perquè ens amenaça veritable perill.

Vaig atrevir-me a fer algunes objeccions, filles, no de la confiança, sinó de la flaca naturalesa que se'm revoltava contra aquell sacrifici superior a les meves forces, però fou inútil.

En compliment, doncs, d'aquelles ordres, vaig baixar l'escala per a manar a l'assistent embridat el cavall. L'assistent dormia com un sant sobre les lloses nues i de cap al llindar de la quadra. Era un soldat desertor, fill de les Castelles enllà, de la mateixa edat i adherit a la meva persona com un llebrer al seu amo. Breus moments vaig contemplar-lo, a la mesquina claror d'un llum de cuina penjat a la porta. Era tan beatífic el seu son i tan patents les senyes de

l'extenuament que es marcaven en la seva fesomia xuclada i del color de l'oli, que em féu llàstima, decidint-me a deixar-lo tranquil. Gambant per sobre el seu cos, vaig entrar a l'estable amb ànim d'embridat per mi mateix el cavall, però l'espectacle que aquest presentava no era menys deplorable que el de l'assistent. Ajaçat, més que ajagut, sols tenia alt el cap, perquè el ronsal, fermat curt no li donava per més. A la menjadora estava intacte el pinso, que no havia tingut esma per a tastar. En la seva mirada, esmortuïda, em va semblar llegir-hi com una súplica de commiseració que em féu girar l'esquena decidit a complir la comanda marxant a peu. «Mitja hora per a anar, mitja per a tornar», vaig dir-me, «no mata a ningú.

Altrament, potser caminant m'esquivaré la son».

Mitja hora després, entrava en la cambra del tinent coronel, qui, més democràtic que el meu cap, compartia el seu propi llit amb l'ajudant, que dormia com un beneït de Déu.

—I per això em véns a molestar? —digué, tan prompte s'hagué assabentat del meu missatge; i amb el seu aire de patuleio afegí—: Dignes al coronel que no sóc pas tan criatura, ni començo pas avui d'anar pel món, per a no saber el que he de fer. Afegeix que, quan jo em poso a dormir, bé pot fer ell el mateix. I, deixant-se caure, s'acotxà de nou, donant-me per despedit.

He de confessar que la forma poc cancelleresca amb què fou rebuda i despatxada la meva comissió em preocupà poca cosa, majorment tractant-se de qui es tractava.

Recordo que aquest mateix cap, en l'acció de Breda, en què per imprudència meva vaig trobar-me encorralat i en un grave perill, va verificar un veritable acte de valor personal per lliurar-me'n, sens perjudici

que, en tenir-me a salvament, em pegà una fuetada de boig, «per criatura». Era un home així.

Vaig emprendre el camí de retorn, mes en lloc de la carretera vaig agafar un viarany de pescadors, que seguia tot a vora de riu, semblant-me que seria més curt.

La nit era esplèndida i callada, i la lluna brillava amb tot el seu esclat, reflectint-se tranquil·lament en les gorgues del riu, entremig dels verns i salzes de les riberes. L'aire tenia una tebior i una dolcesa, i les mil remors de la nit es desplegaven amb tanta suavitat i harmonia, que sentint-me ferit del contrast d'aquell ambient de pau i tranquil·litat amb l'estat de pertorbació i revolta del país, no vaig poder resistir la temptació d'asseure'm, mig ensopit, al peu d'un arbre, no tardant a entrar en un cert estat de somnolència, molt freqüent en la meva naturalesa i que em porta a reflexionar, a voltes, amb major clarividència que despert.

Llavors tenia jo vint anys, i és tan bonica aquesta edat, amb conviccions arrelades i salut i bona voluntat per a sostenir-les fins al sacrifici!...

Conviccions i sacrificis passaven revista dins el meu cervell; les idees brillaven pures, com la lluna al mig del cel, i els sacrificis... oh! els sacrificis no eren res. Mes les idees s'encarnen en els homes, i d'aquests, molts començaven a destacar-se en el camp de la meva imaginació com taques negroses, com tènboles nuvolades que entelaven aquell cel puríssim.

Llavors començava a sentir les primeres fiblades d'una malaltia, per a mi inconeguda: el desengany. Jo comprenia que el foc de les idees, als homes, els fes bullir la sang, però ja començava a sospitar que a alguns, ademés, els fa

bullir l'olla. Afectat per l'antipàtic d'aquesta sospita, la idea del sacrifici s'ennegria i es tornava dolorosa.

Rodolant la imaginació, em transportava allà del·là de la ratlla, dins del Pirineu francès, on hi ha amagada una xamosa vileta, de la qual, a intermitències, em venien alenades de l'escalf de la família, convidant-me amb el pa de l'emigració, que, per més que diguin, és dolç quan la terra pròpia està deixada de la mà de Déu. Però en oposició a tan enervadores influències, se m'alçava un altre sentiment difícil de discernir si era esperit de rebel·lia contra la mala sort, si era fam inconscient d'aventures, si era una ferida de l'amor propi enverinada o si, realment, era fermesa de conviccions a tot estrop. Compto que hi havia de tot.

Crec que vaig arribar a adormir-me; però, sense acabar de perdre la relació de les idees, vaig entrar de nou en una mena de revetllament sòpit, produït per remors estranyes, que no provenien de les aures de la nit, ni del cant dels grills i les granotes, que fins llavors venien bressant el meu esperit: semblaven confosos picaments de portes i sons de veus humanes.

Seguidament, es distingiren més per clar com potades de cavall, que anaren creixent i apropant-se: un cavaller creuà com un llamp per la carretera, que passava a uns trenta metres de distància, en direcció a Sant Quirze.

El brogit anava creixent, i encara no havia aconseguit revenir-me del tot, quan s'oïren distintament les cornetes de Montesquiú tocant *llamada y tropa a la carrera*, a les que respongueren tot seguit les de Sant Quirze. No hi havia dubte: es tractava d'una sorpresa.

El primer pensament fou pujar a la carretera per poder córrer més desembarassadament a reunir-me amb els meus, però no hi havia arribat encara quan sonaren alguns tirs que es convertiren prompte en foc granejat. Algunes bales perdudes creuaren l'espai xiulant, topant amb els arbres de la ribera i fent caure una pluja de fulles i brossa sobre les tranquil·les aigües de la gorga; altres passaren rasant la mateixa carretera. Però encara vaig preveure un altre perill: arribant al poble pel mateix camí que duia l'enemic, m'exposava a ésser afusellat pels meus mateixos. Variant, doncs, de propòsit, vaig tornar al riu i, cercant un rabeig on l'aigua em semblà més prima, vaig passar-lo, mullant-me fins més amunt de genoll.

Un cop a l'altra banda i trobant-me més a prop de la força de Montesquiú — que era l'atacada—, que no de la de Sant Quirze, vaig resoldre reunir-me amb aquella, que,

com un ramat de bous i sense formació, anava sortint del poble, passant el riu per una palanca de fusta que uneix les dues riberes. Ja a l'altra ribera, els capitans procuraven reunir llurs respectives companyies, cridant: «¡Aquí la primera!», «¡Aquí la quinta!», etcètera. A algunes, ja mig formades, se les veia serpejar costa amunt, a l'objecte de prendre posicions: precaució ben inútil, perquè la proesa de la columna no havia de passar del que ja estava fet. Les reserves de guàrdia, ajudades d'alguns individus escadussers, que mai en mancaven, d'aquells que es baten sols per amor a l'art, bastaren per a contenir la primera topada, donant temps més que suficient per a desocupar el poble a una gent feta a tot, que dormia sobre el sòl de terra i abraçada amb els fusells. El cap fou el darrer de sortir i estava fet un follet, més que per la cosa en si, per la burla que li'n resultava de la sorpresa, a ell, que s'envania d'eixerit i llest.

Era ja a punt de sol quan vaig assolir el meu cap, però em trobí amb el cavall embargat. El muntava el meu propi assistent, qui, en el moment d'alarma, sabent per les guàrdies que jo havia sortit a peu cap a Montesquiú, muntà a cavall i sortí corrents, amb la bona intenció de reunir-se'm. En arribar prop de dit poble, rebé una bala al muscle (qui sap si dels nostres mateixos), veient-se obligat a tornar al punt de sortida. En veure'm sa i salvat, l'infeliç rigué i plorà de satisfacció.

En realitat, l'acció no tingué conseqüències. Un parell o tres de morts i quatre o sis ferits, entre una i altra banda, víctimes sacrificades el més inútilment del món: heus aquí tot.

Sense perjudici que, als pocs dies, sortís en la *Gaceta de Madrid*, un parte oficial, d'aquells que encara després de més de vint anys en conserva el Govern el clixé. «El bizarro coronel Tal, después de hábiles contramarchas, logró sorprender a las facciones reunidas de M. y de A. que pernoctaban en el pueblo de Montesquiú. Después de un reñido combate, el pueblo fue tomado a la bayoneta, dispersándose los rebeldes en dirección a las fragosidades de Vidrà, dejando un muerto, visto, y sufriendo numerosísimas bajas que retiraron».

Així continuà encara la guerra durant setmanes i mesos.

Marian Vayreda, *Records de la darrera carlinada*. Ed. 62-Orbis, Barcelona, 1985, p. 96-102.